

Webrecensie BMGN 125:4 (2010)

Linde, Maarten van der, *De Horst 1945-2005. Biografie van een*

buitenbeentje (Amsterdam: SWP, 2005, 176 blz., ISBN 90 6665 698 0);

Willemsen, Cees, *De Kopse kant van Nijmegen. Vijftig jaar Akademie voor*

Edukatieve Arbeid, 1956-2006 (Nijmegen: Valkhof Pers, 2007, 437 blz., ISBN

978 90 5625 234 2).

Het historisch genre van gedenkboeken heeft zich ontworsteld aan het beeld van feestbundels waarin van de jubilerende organisatie niets dan goeds vermeld wordt. Opdrachtonderzoek ter gelegenheid van een fusie of een verjaardag levert niet zelden goede voorbeelden van geschiedschrijving waarmee net een ander publiek bereikt wordt dan de gebruikelijke vakzusters en -broeders. Voor de geschiedenis van het hoger beroepsonderwijs in Nederland zijn historici zelfs in hoge mate afhankelijk van dergelijke gelegenheidspublicaties. Als onderwerp voor wetenschappelijke monografieën of grootschalige onderzoeksprojecten vallen de geschiedenis van scholen en opleidingen vaak tussen wal en schip van pedagogen en historici. De fusiegolf in het Nederlandse hoger beroepsonderwijs in de jaren negentig resulteerde in een aantal grote organisaties waarbinnen de samenstellende delen snel herkenbaarheid verliezen.

In 2005 fuseerde Academie de Horst in Driebergen met Hogeschool Utrecht en verhuisde deze opleiding uit Driebergen naar Amersfoort. In 2007 vertrokken de laatste onderdelen van het al eerder gefuseerde Katholiek Opleidingscentrum 'De Kopse Hof' naar de *campus* van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. De gebeurtenissen waren aanleiding voor een opdracht voor historisch onderzoek naar de geschiedenis van deze twee unieke opleidingen in Nederland. Het leverde twee uiterst lezenswaardige studies op.

De historicus Maarten van der Linde kent de geschiedenis van binnenuit (hij komt in zijn eigen verhaal voor) en schreef de geschiedenis van Academie de Horst, een opleiding voor 'kerkelijk werkers' die na de oorlog vanuit doorbraak-idealen werd opgezet. In de jaren zeventig was deze opleiding enige tijd het schoolvoorbeeld van radicale democratisering, waar marxisme en basisdemocratie in de praktijk werden beproefd. Van der Linde slaagt er in de geschiedenis van de Horst niet tot dit cliché te beperken. Hij schetst de voorgeschiedenis aan de hand van de intellectuele biografieën van drie van de

mannen van het eerste uur. Voorts beschrijft hij hoe de opleiding in de jaren vijftig manoeuvreerde op weg naar professionalisering van sociaal werk-opleidingen en hoe de radicale periode resulteerde in een kwalitatief goede kleine opleiding waar veel initiatieven op gebied van multicultureel werken en seksespecifieke hulpverlening gestalte kregen. Door zich te beperken tot een aantal grote lijnen is een zeer leesbaar en beeldend verhaal ontstaan. De wisselwerking tussen politieke, religieuze en sociale bevoegenheid en de zich ontwikkelende beroepspraktijk komt goed uit de verf. Van der Linde maakt duidelijk dat door de jaren heen afwisselend een koers van onafhankelijk blijven en fuseren werd gevolgd.

De historicus Cees Willemsen kent de Kopse Hof, oorspronkelijk een opleiding voor katholieke jeugdleiders die nadruk op creatieve en kunstzinnige vorming legde, zelf niet van binnenuit. Hij heeft zich echter grondig in de archieven en interne publicaties verdiept en hield meer dan veertig uitgebreide interviews met voormalige docenten en leerlingen. De neerslagen van de interviews vormen het leeuwendeel van het boek, waarbij Willemsen toelichting en achtergronden verschaft. In de eerste hoofdstukken laat hij zien hoe de opleiding de Kopse Hof voort kwam uit de katholieke zuil en hoe vrouwen hier het initiatief namen voor een opleiding waarbinnen ruimte zou zijn voor creativiteit en kunst in het werken met maatschappelijke achterblijvers, de ‘massajeugd’ in de termen van die tijd. Hij beschrijft hoe in het blad *Dux* ruimte ontstond voor een minder dogmatische benadering van opvoeding. De geschiedenis van deze opleiding laat fraai zien hoe aandacht voor kunst en spel (‘het ludische’) meer en minder ruimte kregen in de halve eeuw dat opbouwwerk en cultureel werk in Nederland professioneel ontwikkeld werd. Wat levert het historisch gezien op? Ik vind een winstpunt dat beide boeken laten zien hoe in Nederland de democratiseringsbeweging van de jaren zestig in het algemeen en de vrouwenbeweging in het bijzonder, een voedingsbodem vonden in de verzuiling van onderwijsinstellingen. Dat blijkt in beide boeken uit de beschrijving van de beginjaren waarin de verzuilde subtop ruimte nam en kreeg om een nieuwe opleiding te bedenken. Beide opleidingen hebben geëxperimenteerd met radicaal nieuwe onderwijsvormen. De ruimte om zo te experimenteren was een resultaat van de vrijheid van onderwijs die aan het verzuilde onderwijs geboden werd. Zolang de vernieuwing geen nationaal beleid werd, kregen vernieuwers binnen de zuilen die ruimte. In zekere zin is hier een bevestiging van de stelling van Kennedy dat de jaren zestig in Nederland minder politiek en gewelddadig waren dan in omringende landen vanwege de flexibiliteit van de

elite. Beide boeken doen echter meer – ze geven aan hoe belangrijk lokaal en biografisch onderzoek naar actoren is. Bovendien laten ze zien dat de jaren zeventig verschil hebben gemaakt, juist omdat vernieuwers in de luwte van nationale politieke conflicten hun weg konden vinden naar de beroepspraktijk. Beide studies leren ons namelijk veel over de manier waarop ideeën van nieuwe sociale bewegingen werden omgezet naar professionele zorg in de jaren negentig. Omdat het beroepsopleidingen betreft is er in beide studies veel aandacht voor de praktijk van sociale beroepen. Sociaal werk, opbouwwerk, creatieve therapie en cultureel werk veranderden in de praktijk en de beschrijvingen en herinneringen van studenten en docenten laten zien hoeveel er op dat terrein gebeurde.

Het belangrijkste van deze publicaties is het zoeken naar een ander perspectief op de radicalisering van de jaren zestig en zeventig. De keuze van Van der Linde voor korte beschrijvingen van projecten en nieuwe programma's, zoals bij voorbeeld een afstudeerproject rond verwerking van seksuele kindermishandeling en de leerroute multicultureel werken, illustreert de blijvende bijdrage van de democratisering aan de professionaliteit in sociale hulpverlening. Hij stelt terecht dat de geschiedenis van fusies en bestuurlijke reorganisaties niet het meest interessante aspect van de geschiedenis van de Horst is, en hij weet het beleidsjargon dan ook tot een aangenaam minimum te beperken. In de studie naar de Kopse Hof blijft de kloof tussen enerzijds de persoonlijke herinneringen, die afwisselend vertederd, trots of teleurgesteld zijn, en anderzijds de beleidstaal die bij fusies en reorganisaties gehanteerd werd groot. De auteur ziet er van af in eigen termen een interpretatie te geven waarin beide invalshoeken een plaats krijgen. Daarentegen laat hij wel beide perspectieven tot hun recht komen, maar een nadeel van die benadering is dat te veel beleidsjargon ('de uitdaging van onderwijsflexibilisering') in de tekst van de historicus doordringt, terwijl anderzijds soms meer afstand van de geïnterviewden verhelderend zou hebben gewerkt.

Tenslotte een opmerking over de vele illustraties en aandacht voor kunst in beide studies. Voor de Kopse Hof – een opleiding voor creatieve therapie en kunstzinnige vorming – lag dit misschien voor de hand. De vele (kleuren-)foto's van kunstwerken en optredens van studenten geven een belangrijke extra dimensie aan het boek. Ook de studie naar de Horst is royaal in zwart-wit geïllustreerd. De foto's van leerlingen, docenten en schoolgebouwen maken de lezers van beide boeken bewust van het feit dat de geschiedenis van deze opleidingen nooit alleen kan bestaan uit citaten uit contemporaine bronnen of

terugblikkende interviews. Er gebeurde veel meer dan indertijd werd opgeschreven en er gebeurde ook meer dan de betrokkenen zich later herinneren. Deze twee lezenswaardige studies maken dat elk op hun eigen manier duidelijk. Het is te hopen dat zij hun weg vinden naar historische onderzoekers die zich bezig houden met sociale bewegingen, zoals de vrouwenbeweging, en de geschiedenis van professionele sociale zorg in multiculturele context.

Berteke Waaldijk, Universiteit Utrecht

Webrecensie BMGN 125:1 (2010)

Messing, M.W.J., *Toen had je de politionele acties, maar zonder 5-2 RI. 5-2 RI 1947-1950, Nijmegen, Celebes, Java, Sumatra, Borneo. Een beknopte geschiedenis van het bataljon 5-2 RI tegen de achtergrond van het Nederlands-Indonesische conflict aan de hand van de belevenissen van soldaat eerste klas Nico Messing* (Franeker: Van Wijnen, 2008, 273 blz., €19,50, ISBN 978 90 5194 343 6).

Over de Nederlandse militaire inzet in voormalig Nederlands-Indië in de jaren 1945-1950 zijn honderden boeken geschreven. De dekolonisatie van de Indonesische archipel is grondig beschreven. Dit is niet alleen de verdienste van professionele scribenten als historici en journalisten. Ook de Indiëveteranen zelf hebben *en masse* hun persoonlijke ervaringen of de geschiedenis van hun militaire eenheid in allerlei vormen en formaten te boek gesteld. De stroom herinneringsliteratuur is zestig jaar na afloop van het conflict nog altijd niet opgedroogd. Het ziet er ook niet naar uit dat dit op korte termijn zal gebeuren, mede omdat nu ook sommige kinderen van Indiëveteranen het schrijversstokje overnemen. Door de inzage van egodocumenten of het aanhoren van verhalen voelen sommigen van hen zich geroepen de militaire ervaringen van hun vader te boek te (helpen) stellen. M.W.J. Messing, de auteur van *Toen had je de Politionele Acties* is een van die kinderen.

In veel herinneringsliteratuur beperkt de auteur zich niet tot de eigen ervaringen of die van de betreffende militaire eenheid. Ook Messing plaatst de belevenissen van zijn vader Nico Messing en diens collega's van het infanteriebataljon 5-2 RI (Regiment Infanterie) in een bredere historische context. In het eerste hoofdstuk beschrijft Messing in vogelvlucht de geschiedenis van de Indonesische archipel vanaf de komst van de VOC rond 1600 tot de Renville-overeenkomst die op 17 januari 1948, vlak nadat zijn vader voet op Indische bodem zette, werd gesloten. De ontwikkelingen vanaf de Japanse capitulatie krijgen in dit hoofdstuk uiteraard verreweg de meeste aandacht. Messing is geen historicus. Toch weet hij de lange periode van vestiging, uitbreiding en verval van het Nederlandse gezag prima te schetsen. Wel is het jammer dat Messing bij de beschrijving van het dekolonisatieconflict geen oog heeft voor de verschillen tussen de positie van Nederland en die van de (Nederlands-)Indische gemeenschap. Een tweede